

Úvod

Jeden z věrných, dlouho a dobře usazených občanů Poruby se mě nadšeně zeptal: „Znáte lepší město, než je to naše? Viděla jste pařížský bulvár? ... My nemáme o nic horší!“ A tak jsem chtíc nechťíc – přestože pařížskou Avenue des Champs Élysées jsem opravdu prošla – musela k patriotickému hodnocení pomlčet. A skoro ráda, neboť – i když nejsem občanem Poruby jako zmíněný muž – je mi ten kus Ostravy, a zvláště pak její část s bulvárem Hlavní třídy velmi blízká. Jak se však sloučí jakýkoli sentiment prvních obyvatel Poruby s onou kdysi majestátně budovanou čtvrtí, která se měla stát „novou city“, novým správním centrem i výstavní skříní socialistického budování? Jak spojit minulé v paměti generace, která zde našla domov ve velmi dobrém – dnes bychom řekli téměř ekologickém – prostředí, v blízkosti lesů a v příznivém proudění vzduchu, s odsudkem těch, kteří sídelní celky, jež najdeme vně prvního a druhého porubského obvodu, označili jako králíkárný?

K řečenému rozporu lze ještě přidat jistotu: města, která vyrostla v padesátých a šedesátých letech minulého století jako Poruba, vzbuzují stále větší pozornost a badatelský zájem historiků architektury a umění. Inspiraci v monumentalitě a výzdobě evropského klasicismu a neoklasicismu – podobně jako ji použili architekti nejstarších částí Poruby – našel např. světoznámý postmodernistický architekt Ricardo Bofill. A pokud jde o bulváry pařížské a bulvár porubský? Také je spojuje příbuzný motiv jejich výstavby: jak ten v městě nad Seinou, tak ten nad úsekem vysněného kanálu Dunaj–Odra–Labe (jehož myšlenka a náběhy k vybudování se stále vrací už od poloviny 17. století) měl sloužit k otevření a reprezentaci města.

Pařížský prefekt Georges-Eugène Haussmann po polovině 19. století věděl, že pro reprezentaci a podnikání je třeba otevřít stísněný krunýř středověkých komunikací, a vytvořil tak o sto let dříve než v Porubě velkolepý urbánní scénář. V nové Ostravě byla tehdejší Leninova, dnes Hlavní třída, rovněž osou, podél níž se soustředil život s obchody, restauracemi, ale i zónou zabydlenou novými občany. Stala se tak symbolem života iniciovaného potřebami průmyslu a zároveň vysokého standardu bydlení. Samozřejmě, že v obrazu tehdejšího Československa a tehdejší doby. Jak by však asi dopadlo srovnání s dnes běžně zažívanou situací, kdy se dle odosobněného střihu budují prosklená a plastová administrativní a obchodní megacentra, která polykají intimnější prostory třeba pro bydlení? Nebudeme se právě v Porubě prorostlé zelení, kde je z bytu do obchodu, do školy nebo úřadu tak blízko, cítit lépe?

Zůstaňme v Porubě současné a pokusme se najít její kvality ve smyslu latinské „venustas“ (krása, ladnost, půvab), která zahrnovala i podkategorii „decorum“ (slušnost a pravdivost vyjádřenou účelností a funkcí). V tomto smyslu bychom mohli pohlížet nejen na byty, na svou dobu velmi dobře vybavené, zdravé a hygienické, ale i celky s úplnou občanskou vybaveností, prostory pro zeleň a odpočinek. A řada těchto míst i průčelí některých domů dostaly ještě něco navíc – dekor, výzdobu v dnešním významu. Něco, co život bezprostředně nespotřebovával, ale co ho mělo obohatit: sochy, reliéfy, sgrafita, domovní znamení, dekorativní stěny, keramické soubory ve veřejných interiérech. Po mnohých už zůstala jen torza nebo záznamy v archivech, řada z nich se však začala probouzet nebo oživovat díky zájmu některých nadšenců i vstřícnosti správy této části moravskoslezské metropole.

Poruba se od počátku budování nejstaršího obvodu stala postupně galerií soch svého času. Nešlo o vybavování městských prostor špičkovými díly za každou cenu, ale o potřebu spojit výstavbu s prvky, které v tehdejší řeči znamenaly „estetizaci životního prostředí“. Postupně se začaly v prvních dvou obvodech zabydlovat i sochy. Tehdy postava horníka nebo hutníka reprezentovala skutečné hrdiny práce, kteří také v Porubě našli svůj domov. Dnes můžeme mluvit o ideologizaci, ovšem ve své době tyto postavy vyjadřovaly naléhavost, s níž Ostravsko skutečné lidi do průmyslu potřebovalo. Novým obyvatelům nejen připravovalo podmínky k životu, ale vyjadřovalo také úctu jejich práci.

Vedle soch zobrazujících pracujících lidí najdeme i lyrická sousoší matky s dítětem, ženského aktu nebo mileneckého páru. Vedle tzv. realistických, zobrazivých figurálních projevů se setkáme i s kompozicemi silně stylizovaných tvarů nebo dokonce abstraktními. Zkrátka, pokud bychom si chtěli vytvořit jakousi čítanku času zprostředkovanou vývojem sochařství v českém prostředí, mohli bychom z ní „číst“ i mezi porubskými domy.

Srdce Poruby ovládala monumentální bronzová statue Lenina – mimochodem v proporcích až komicky nevydařená –, jehož jméno nesla osová komunikace města. I to je zlomek historie, jejímž symbolem byla modla v rozlehlém prostranství, kterou měl uctívat dav. Socha je pryč, stejně jako čas, kdy figuru v průběhu jejího vzniku úzkostlivě sledovali ideologové. Můžeme se jen ptát, zda tolik metráků bronzu najde třeba místo v budoucím sochařském skanzenu, nebo bude využito jinak. To už je zase znak našeho bezprostředního času.

Dnes je docela povzbudivé procházet se mezi postavami před budovou rektorátu Vysoké školy báňské, ansámblem, jehož každá postava se vyjadřuje němým, ale výmluvným gestem. Vnímavý chodec se může do této řeči bronzových lidí zapojit. Komunikace – jak se dnes rádo rozhovoru, který by měl proudit oboustranně, říká – může se sochou vskutku proběhnout. Přála bych Porubským i těm, kteří se tou „novou Ostravou“ jen chvilkově projdou, aby jim v hovoru se sochami a v porozumění těm podivuhodným lidským obrazům trochu pomohla i tato knížka.

Marie Šťastná

SOCHY A RELIÉFY VE VEŘEJNÉM PROSTRANSTVÍ PORUBY

1. PANNA MARIE BOLESTNÁ



autor, rok:
neznámý, 1877

materiál, velikost:
pískovec, mírně podživotní velikost

značka:
neznačeno

umístění:
u vstupu do kostela sv. Mikuláše
na nároží Nábřeží SPB
a Klimkovické ulice



Nepočítáme-li náhrobní kameny, jde o nejstarší dochovanou exteriérovou sochu na území dnešní Poruby, stojící na svém původním místě. Zobrazuje Matku boží v bolesti po Kristově umučení. V sochařském zpracování navazuje na středověkou tradici krásnoslohé, v ladných křivkách se vinoucí bohaté drapérie, která se formovala na přelomu 14. a 15. století. Pro gesto a pohyb byla předlohou barokní kompozice této postavy, zobrazované s oblibou v 17. a 18. století. Socha je zmíněna v zápisu porubské farní kroniky o šesti porubských kaplích využívaných během oslav svátku Božího těla. Dosud není zaevidována jako kulturní památka. Mariánská socha je zřejmě poslední z náboženských soch v obci Poruba; z farních záznamů o generálních vizitacích víme, že na přelomu 19. a 20. století byly porubskými občany fundovány a posléze vysvěceny kříže (většinou na okraji obce) a socha Božského srdce Páně. Tyto sochy byly postupně přestěhovány na jiná místa, nebo se ztratily.

2. ÚRODA / ŽENA S KLASY



autor, rok:

Antonín Ivanský, 1952

materiál, velikost:

pískovec, v. 200

značka:

neznačeno

umístění:

Nábřeží SPB

urbanistický projekt zástavby:

Vladimír Meduna, Miloslav Čtvrtníček, Vincenc Vorel, Zdeněk Špaček, Rudolf Spáčil, Otakar Nový ad.



Žena v pokleku levou rukou přidržuje v klíně klasy; je modelována realisticky v plném tvaru. Alegorie socialistické verze Hojnosti vychází z tradiční antické ikonografie bohyně Ceres, typem postavy je však přizpůsobena dobovému ideálu pracující ženy. Konceptně byla včleněna do zástavby nejstaršího porubského obvodu spolu se skulpturou *Vinobraní / Žena s hrozny*. Dílo je zmíněno mezi sochami instalovanými v Ostravě-Porubě v roce 1960.

Restaurováno v letech 1985–1986 (Jan Rybička) a 1993–1994.

3. VINOBRANÍ / ŽENA S HROZNY



autor, rok:

Antonín Ivanský, 1952

materiál, velikost:

pískovec, v. 200

značka:

pod levou hýždí A. IVANSKÝ;
na plintu nezřetelné jméno WIELGUS

umístění:

před obytnými domy na ulici Matěje
Kopeckého 556/2–3

urbanistický projekt zástavby:

Vladimír Meduna, Miloslav Čtvrtníček,
Vincenc Vorel, Zdeněk Špaček, Rudolf
Spáčil, Otakar Nový ad.



Žena v pokleku drží v pravé ruce hrozen opřený o rameno, levou rukou přidržuje hrozen v klíně. Je modelována v plném realistickém tvaru. Představuje alegorii socialistické hojnosti a bohatství podloženého prací; její formální i obsahové pojetí se shoduje se sochou *Úroda / Žena s klasy* téhož autora. Dílo je zmíněno mezi sochami instalovanými v Ostravě-Porubě v roce 1960. Nezřetelná signatura Wielgus vyvolává pochybnosti o skutečném autorství či spoluautorství.

Restaurováno v letech 1985 (Miroslav Rybička) a 2013.